

The Role of the Media in a Democratic Society in the Context of an Existential Threat of a Military Nature

Oleksii Chernobai, Olexandr Kulchytskyi, Dmytro Simanskyi

National Defense University of Ukraine, Ukraine

This article presents a comprehensive, systematic, and multidimensional theoretical and empirical analysis of the functioning of media institutions in a democratic society under the direct and prolonged influence of an existential military threat. The evolutionary trajectory of strategic communication models is examined through the example of Ukraine's experience countering the full-scale invasion by the Russian Federation during 2014–2026. It has been established that this complex evolution is characterized by a fundamental transition from a reactive, defense-oriented model (primarily aimed at refuting disinformation) to a proactive strategy of deliberately constructing a national grand narrative, a vivid and effective example of which is the large-scale information campaign “Be Brave Like Ukraine”. The study highlights key trends in the exponential growth of the influence of unregulated digital platforms and messaging apps (primarily Telegram) in a context where cognitive influence plays a key role in the hybrid component of warfare. In addition, a thorough theoretical extrapolation and an in-depth comparison were conducted with the North Atlantic Treaty Organization's (NATO) current doctrinal approaches to the organization of strategic communications and information operations (in accordance with the current basic standards AJP-10, AJP-10.1 and AJP-10.3). Additionally, an expanded comparative analysis of the experience of managing the information environment during recent high-intensity armed conflicts in various geopolitical macro-regions was conducted. In particular, the State of Israel's experience during the military operation “Iron Swords” was analyzed. Sociological *tools* were used to examine the relationship between the intensity of information flow consumption, the psychological state of the population, and the preservation of institutional trust in the government during periods of peak security tension. The study also examines the Republic of Turkey's strategy during cross-border military operations, specifically the use of the geostrategic doctrine of the “Blue Homeland” as a conceptual framework for public diplomacy to articulate the state's maritime interests and consolidate domestic consensus on security issues. The study's *findings* reveal that mass communication institutions are among the fundamental and system-forming factors in global competition for cognitive dominance, facilitating the comprehensive mobilization of societal resources.

Keywords: strategic communications, public relations, existential threat, information operations, hybrid conflict, national narrative, cognitive dimension, operational security (OPSEC)

Citation: Чернобай О., Кульчицький О., Сіманський Д. (2026). Роль медіа в демократичному суспільстві в умовах екзистенційної загрози воєнного характеру. *Наукові Записки Інституту Журналістики*, 88(1), 182–194. <https://doi.org/10.17721/2522-1272.2026.88.15>.

Copyright: © 2026 Oleksii Chernobai, Olexandr Kulchytskyi, Dmytro Simanskyi. This is an open-access draft article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forms is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted if it does not comply with these terms.

Стратегічні комунікації

Роль медіа в демократичному суспільстві в умовах екзистенційної загрози воєнного характеру

Олексій Чернобай, Олександр Кульчицький, Дмитро Сіманський
Національний університет оборони України, Київ, Україна

У статті здійснено комплексний, системний та багатовимірний теоретико-емпіричний аналіз процесу функціонування медіаінститутів у демократичному суспільстві, що перебуває під впливом екзистенційної воєнної загрози. Досліджено еволюцію моделей стратегічних комунікацій на прикладі вітчизняного досвіду протидії повномасштабному вторгненню росії у 2014–2026 роках. Встановлено, що ця еволюція характеризується фундаментальним переходом від реактивної моделі оборонного типу (спрямованої на спростування дезінформації) до проактивної стратегії конструювання національного гранднративу, ефективним прикладом якого виступає інформаційна кампанія «Be Brave Like Ukraine». Виокремлено ключові тенденції експоненціального зростання впливу нерегульованих цифрових платформ (передусім Telegram) в умовах, де когнітивний вплив відіграє ключову роль у гібридній війні. Проведено ґрунтовну теоретичну екстраполяцію та глибоку аналогію з сучасними доктринальними підходами Північноатлантичного Альянсу до організації стратегічних комунікацій та інформаційних операцій (відповідно до стандартів AJP-10, AJP-10.1 та AJP-10.3). Здійснено компаративний аналіз досвіду управління інформаційним середовищем під час останніх збройних конфліктів високої інтенсивності у різних макрорегіонах. Зокрема, проаналізовано досвід Ізраїлю під час операції «Залізні мечі», де за допомогою соціологічних інструментів досліджено взаємозв'язок між інтенсивністю споживання інформаційних потоків, психологічним станом населення та збереженням інституційної довіри до уряду в періоди безпекової напруги. Також досліджено стратегію Туреччини під час транскордонних військових операцій, а саме використання доктрини «Блакитної Батьківщини» як концептуального фреймворку публічної дипломатії, спрямованого на артикуляцію інтересів держави та консолідацію суспільного консенсусу навколо питань безпеки. З'ясовано, що інститути масової комунікації виступають одним із фундаментальних факторів у глобальній конкуренції за когнітивне домінування.

Ключові слова: стратегічні комунікації, зв'язки з громадськістю, екзистенційна загроза, інформаційні операції, гібридний конфлікт, національний наратив, когнітивний вимір, оперативна безпека (OPSEC)

Процес забезпечення функціональної стійкості, життєздатності та інституційної безперервності демократичного суспільства в умовах розгортання повномасштабної збройної агресії невідворотно супроводжується глибокою, багатовекторною трансформацією всього національного інформаційного поля. Сучасний академічний дискурс, присвячений проблемам комунікації та теорії національної безпеки, переконливо доводить, що інститути масової комунікації виступають безальтернативним механізмом суспільної консолідації. Вони здатні забезпечити тотальну мобілізацію наявних людських

Олексій Чернобай <https://orcid.org/0000-0001-9970-5534>

Олександр Кульчицький <https://orcid.org/0000-0002-4901-0192>

Дмитро Сіманський <https://orcid.org/0009-0003-4882-8309>

Цю статтю було опубліковано спочатку онлайн 01 червня 2026 р. Вона є результатом дослідження авторів у межах наукової теми Національного університету оборони України.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. У розробленні дослідження, зборі, аналізі чи інтерпретації даних, у написанні рукопису спонсори участі не брали.

Кореспонденцію щодо цієї статті слід адресувати Дмитрові Сіманському: d.simanskyi@edu.nuou.org.ua.

та матеріальних ресурсів, підтримання високого рівня морально-психологічної стабільності населення, а також формування свідомого опору агресору як на внутрішній, так і на зовнішній геополітичній арені.

Через стрімке зростання інтенсивності інформаційних потоків, цифровізацію суспільно-політичних відносин та поширення високотехнологічних засобів маніпулювання масовою свідомістю, медіасередовище перетворюється на повноцінний театр воєнних дій. У цьому когнітивному вимірі розгортаються складні інформаційно-психологічні операції (ІПсО) ворожих суб'єктів, спрямовані на дестабілізацію, поляризацію та руйнування суспільної згуртованості. Виникнення екзистенційної загрози воєнного характеру детермінує об'єктивну, нагальну необхідність запровадження екстраординарних правових, адміністративних та технологічних механізмів регулювання доступу до суспільно значущої інформації. Саме тут виникає концептуальна, ціннісна суперечність. З одного боку, існує потреба у збереженні інституційного плюралізму, прозорості державного управління та свободи слова, які традиційно розглядаються як непорушний фундамент будь-якої справжньої демократії.

З іншого, постає вимога забезпечення суворої оперативної безпеки (Operations Security – OPSEC), впровадження превентивних обмежень до публікації даних щодо переміщення військ і втрат, а також – централізації стратегічних комунікацій держави.

Відповідно до цієї дилеми, процес оптимізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії між державним апаратом, структурами збройних сил, розвідувальними органами та незалежними медіа неминуче переходить із площини виключно інформаційної політики у площину забезпечення виживання нації. У контексті вищезазначеного, вітчизняний досвід періоду 2014–2026 рр. становить винятковий науковий та праксеологічний інтерес. Цей період акумулює в собі унікальний історичний прецедент переходу від стану гібридного протистояння (з елементами проксі-війни та інформаційного тероризму) до умов ведення відкритої, повномасштабної конвенційної війни найвищої інтенсивності в Європі з часів Другої світової війни.

Теоретичне підґрунтя

Академічний дискурс щодо специфіки функціонування медіаінститутів під час збройних конфліктів та процесу інституціоналізації стратегічних комунікацій вирізняється багатовимірністю теоретичних підходів та методологічних конструктів. Фундаментальне теоретико-методологічне підґрунтя для вивчення феномену медіатизації війни та механізмів конструювання соціальних загроз було закладено у ґрунтовних працях дослідників, які вивчають формування гібридних медіаекологій і системне використання наративних матриць. Важливим інструментом у цьому контексті є теорія обґрунтування війни (War Justification Theory), яка детально розкриває етапи, через які державні інституції формують та підтримують суспільну легітимацію екзистенційних військових рішень шляхом цілеспрямованої комунікації з питань протидії загрозам воєнного характеру. Сучасні теоретики комунікацій, зокрема Ендрю Хоскінс та Бен О'Лафлін (Hoskins & O'Loughlin, 2015), виокремлюють три ключові історичні фази медіатизації збройних конфліктів. Вони переконливо доводять, що транзиція від «фази телемовлення» (характерної для 1990-х років) до сучасної «алгоритмічної та партисипативної фази» докорінно змінила архітектуру глобального сприйняття війни. Сьогодні медіатизація підпорядковується логіці, заснованій на увазі, маркетингу інформації та стрімкому розвитку персоналізованих комунікаційних технологій.

Питання тривалої еволюції стратегічних комунікацій в Україні та трансформації національного медіаландшафту в умовах багаторічної російської збройної агресії всебічно висвітлено у роботах провідних вітчизняних та зарубіжних науковців, аналітичних центрів

і моніторингових агентцій. Дослідники (Безчотнікова & Зражевська, 2024) всебічно досліджують феномен інституційного переходу від суто реактивної моделі інформаційної оборони до проактивної комунікаційної парадигми, водночас фіксуючи значні фізичні втрати медіаінфраструктури. Експоненціальне зростання впливу нерегульованих соціальних мереж на кшталт Telegram та формування цифрової стійкості також є предметом гострих наукових дискусій.

Глибоке теоретичне та практичне розуміння сучасних комунікаційних тенденцій вбачається неможливим без детальної екстраполяції на доктринальну нормативну базу Північноатлантичного Альянсу (НАТО). Специфіка доктринального, нормативного та регламентного забезпечення інформаційних операцій і стратегічних комунікацій розкривається через аналіз базових керівних стандартів, насамперед Allied Joint Publication-10 (AJP-10) та Allied Joint Publication-10.1 (AJP-10.1). Критичний аналіз уроків бойової місії Альянсу в Афганістані (ISAF) дає змогу ідентифікувати об'єктивні виклики, з якими стикаються коаліційні сили в умовах високодинамічної цифровізації гібридного середовища, що стало потужним каталізатором для подальшої доктринальної модернізації Альянсу (зокрема впровадження AJP-10). Відбулося усвідомлення військовим керівництвом того факту, що цифрові комунікації в реальному часі здатні суттєво впливати на сприйняття операційного середовища та генерувати асиметричні наслідки для стратегічних результатів місій (StratCom COE, 2016).

Аналіз медіасупроводу локальних регіональних конфліктів репрезентований значним масивом емпіричних розвідок. Дослідження інформаційного простору Ізраїлю під час операції «Залізні мечі» (Yavetz, 2025) зосереджуються на вивченні кореляцій між медіаспоживанням, тривожністю та довірою до уряду в умовах обмежень. Вивчення транскордонних операцій Туреччини фокусується на легітимаційному дискурсі. Попри значний науковий внесок зазначених дослідників, питання проведення компаративного аналізу українського досвіду крізь призму новітніх доктрин НАТО та досвіду інших конфліктів залишається недостатньо розкритим, що й визначає напрямок цієї роботи.

Метою дослідження виявлення еволюції ролі медіаінститутів у сучасному демократичному суспільстві, що перебуває під безпосереднім впливом екзистенційної воєнної загрози. З огляду на сформульовану мету, в роботі вирішувались такі ключові дослідницькі завдання:

- дослідити поетапну еволюцію системи стратегічних комунікацій та специфіку медіавзаємодії в Україні у хронологічних межах 2014–2026 рр., зосередивши особливу увагу на періоді повномасштабного вторгнення (після 2022 р.), пов'язаних з ним інституційних трансформаціях;
- здійснити теоретичну екстраполяцію сучасних доктринальних концептів НАТО (зокрема підходів до планування операцій та координації взаємодії з пресою відповідно до стандартів серії AJP) на актуальну практику ведення бойових дій у високотехнологічному інформаційному середовищі, враховуючи історичний досвід коаліційних сил;
- провести ґрунтовний компаративний аналіз із досвідом державного управління медіапростором у сучасних конфліктах за участю Держави Ізраїль, Турецької Республіки, фокусуючись на вимірюванні суспільної довіри та контролі над інформацією.

Виконання зазначених завдань сприятиме формуванню цілісної, науково обґрунтованої парадигми розуміння механізмів забезпечення когнітивної безпеки держави в умовах глобального інформаційного протистояння.

Метод

Для досягнення поставленої мети та забезпечення високого рівня валідності, надійності й репрезентативності отриманих результатів, у роботі застосовано комплексний міждисциплінарний дизайн дослідження, що органічно поєднує кількісні та якісні методи збирання й обробки даних. Основним епістемологічним підходом у межах цієї розвідки обрано метод системної академічної триангуляції. Як зазначають дослідники у сфері стратегічних комунікацій, стандартна процедура триангуляції дає змогу верифікувати та обґрунтувати специфічну інформацію шляхом перехресного порівняння даних, отриманих з абсолютно різних за своєю природою першоджерел, включно з новинним контентом, соціальними мережами, документальними базами та попередніми емпіричними дослідженнями. Це мінімізує суб'єктивні упередження та забезпечує багатовимірність висновків.

Перший етап дослідження базувався переважно на методі якісного контент-аналізу та інструментарію критичного дискурс-аналізу. Об'єктом цього етапу виступали офіційні нормативно-правові акти, доктринальні публікації та інституційні звіти. Зокрема, було піддано детальному текстологічному розбору оновлені керівні стандарти Північноатлантичного Альянсу: публікацію Allied Joint Publication-10 (AJP-10, 2023) щодо стратегічних комунікацій, стандарти AJP-10.1 (інформаційні операції) (AJP-10.1, 2023) та AJP-10.3 (військові зв'язки з громадськістю) (AJP-10.3, 2024). Застосування дискурс-аналізу дозволило деконструувати та концептуалізувати західну управлінську парадигму інтеграції комунікаційних процесів у військове планування, а також виявити ідеологічні та термінологічні зрушення в розумінні інформаційного середовища з боку військово-політичного керівництва Альянсу.

Другий етап дослідження ґрунтувався на методології компаративного аналізу, що дало змогу зіставити специфіку функціонування медіасистем у принципово різних геополітичних, соціокультурних та безпекових контекстах (зокрема: Україна, Ізраїль, Туреччина, Операції НАТО в Афганістані).

Результати та обговорення

Розглядаючи фундаментальні концептуальні засади функціонування глобальної інформаційної сфери під час збройних конфліктів, необхідно констатувати еволюційну трансформацію медіаінститутів. Вони остаточно втратили статус суто нейтральних, відсторонених засобів об'єктивного інформування громадськості (що було характерно для концепції мирної журналістики, див. Bratic, 2008) і перетворилися на повноцінні, надзвичайно потужні інструменти безпосереднього ведення бойових дій у когнітивному вимірі. Сучасна академічна думка спирається на розширену, постмодерну концепцію медіатизації війни, яка постулює, що ведення фізичних бойових дій та їх паралельне символічне репрезентування в глобальному інформаційному просторі є глибоко симбіотичними, нерозривними та взаємозумовленими феноменами.

Як зазначають провідні теоретики комунікацій, з часів війни у В'єтнамі (яку часто називають першою «телевізійною війною») процеси стратегічного управління публічним сенсом збройних конфліктів пройшли три чіткі, виокремлені стадії розвитку. Якщо у 1990-х роках, під час так званої «фази телемовлення», традиційні національні мовники та потужні супутникові телеканали монополюючи формували уявлення світової аудиторії про причини та перебіг війн, то сучасна епоха характеризується тотальним переходом до

цифрової, алгоритмічної та партисипативної фази. Сьогодні комунікація не є допоміжною функцією тилового супроводу – вона органічно інтегрована в систему військових операцій та жорстко підпорядковується логіці, заснованій на постійному утриманні уваги аудиторії, максимальній залученості інформаційних потоків і промоційній культурі, що домінує в соціальних мережах.

У ситуації виникнення екзистенційної загрози – коли на перше місце ставиться саме виживання держави та фізичне існування нації – національний інформаційний простір зазнає неминучої безпекової трансформації. У таких екстремальних умовах медіасистеми автоматично починають функціонувати в жорстких концептуальних межах теорії обґрунтування війни. У рамках цієї парадигми ключовим завданням будь-якого медіа стає висвітлення оборонних та фінансових зусиль уряду, конструювання чіткого образу ворога, а також стимулювання максимальної мобілізації всіх доступних внутрішніх та зовнішніх ресурсів. Водночас спостерігається інтенсифікація використання різних лінгвістичних технологій, стратегічного фреймінгу (Yang, 2009) і складного алгоритмічного таргетингу для формування наперед заданих поведінкових реакцій у різних сегментах цільової аудиторії. Сучасна природа багатовимірною гібридного конфлікту об'єктивно передбачає, що віртуальний вимір постійно генерує прямі, вимірювані кінетичні наслідки. Вони можуть варіюватися від тактичного коригування вогню артилерійських систем через необережно оприлюднені геолокаційні дані до формування суспільної думки іноземних аудиторій щодо рівня підтримки та довіри.

Еволюція стратегічних комунікацій та глибока трансформація медіаландшафту України (2014–2026 рр.)

Процес розбудови комплексної системи стратегічних комунікацій (Strategic Communications – StratCom) в Україні становить собою безпрецедентний у новітній європейській історії приклад надзвичайно швидкої багатовекторної адаптації державного апарату до умов тривалої гібридної, а згодом – повномасштабної кінетичної агресії з боку російської федерації.

Аналіз ретроспективи дає змогу виокремити кілька послідовних етапів еволюції українського медіасередовища. Початковий, реактивний етап (2014–2021 рр.) характеризувався абсолютним домінуванням захисної функції. У цей період державні комунікаційні структури та незалежні фактчекінгові ініціативи функціонували переважно як інструменти оперативного спростування численних російських фейків, демістифікації наративів та нейтралізації ворожих інформаційно-психологічних атак. Попри те, що реактивна модель забезпечила базовий рівень інформаційної резистентності суспільства, вона виявила свою критичну обмеженість. Концептуально така модель завжди залишає стратегічну ініціативу за агресором, примушуючи жертву постійно діяти в режимі виправдання. Крім того, медіапростір цього періоду залишався глибоко фрагментованим через домінування олігархічних телевізійних пулів.

З початком повномасштабного вторгнення у 2022 р. відбулася системна зміна всього українського медіаландшафту, яка ознаменувала рух до проактивності. Відбувся перехід до активного, агресивного конструювання власної публічної реальності та цілеспрямованого формування потужного національного гранднаративу (Nilsson & Hellström, 2025). Емпіричним та надзвичайно успішним втіленням цього процесу стала масштабна міжнародна інформаційна кампанія «Be Brave Like Ukraine» (Будь сміливим, як Україна). Західні дослідники (Nilsson & Ekman, 2024) наголошують, що вражаюча ефективність цієї комунікаційної стратегії полягала в тому, що вона була нерозривно переплетена з послідовними діями на полі бою, безпрецедентною суспільною єдністю, політичною волею та глибоко вкоріненою національною ідентичністю.

Але ця трансформація супроводжувалася фізичними втратами для національної медіаінфраструктури. Як свідчать актуальні моніторингові дані, верифіковані Інститутом

масової інформації (ІМІ, 2024) та відображені у міжнародних звітах (Dutsyk & Umland, 2025), внаслідок повномасштабного вторгнення понад 329 українських медіаорганізацій були змушені повністю або частково припинити свою професійну діяльність через фізичні руйнування інфраструктури, економічну кризу та окупацію територій. Паралельно з інституційною кризою традиційних медіа, дослідники (Безчотнікова & Зражевська, 2024) фіксують тотальну трансформацію патернів медіаспоживання, де 47% аудиторії надають перевагу нерегульованому месенджеру Telegram як основному джерелу отримання новин.

Окремого детального та критичного наукового аналізу потребує феномен створення та функціонування об'єднаного телевізійного марафону «Єдині новини». Запроваджений у перші дні повномасштабної агресії 24 лютого 2022 р., цей безпрецедентний проєкт став потужним інструментом централізації національного телемовлення (реалізуючи політику «one-voice») та підтримки соціальної згуртованості в умовах колосального психологічного шоку. Консолідація провідних медіагруп дозволила забезпечити безперервне інформування населення навіть під час відключень електроенергії. За даними репрезентативних моніторингів (зокрема опитувань Київського міжнародного інституту соціології, детально проаналізованих у звіті Dutsyk & Umland, 2025), рівень довіри суспільства до телемарафону зазнав коливань. Якщо на етапі запуску у 2022 р. він сягав 69%, то до початку 2024 року фіксується його зниження до 36%. Водночас, контент-аналіз ефірної сітки марафону (Kitsa & Haliv, 2024) вказує на зміну концептуальних підходів до залучення експертів та політичних спікерів у гостьові студії, що є закономірною потребою суспільства у диверсифікації джерел інформації та розширенні дискусії в міру психологічної адаптації до тривалого конфлікту.

Марафон «Єдині новини» виконав історичну місію збереження інституційної керованості державою і консолідації суспільства у найкритичніші місяці повномасштабної агресії. Водночас, експоненціальне зростання популярності Telegram створює безпрецедентну дилему когнітивної безпеки. З одного боку, його архітектура забезпечує необхідну швидкість оповіщення про загрози. З іншого боку, відсутність інституційної модерації перетворює платформу на майданчик гібридних інформаційних впливів супротивника, що акцентує потребу у розробці комплаєнс-механізмів для технологічних гігантів.

Додатковим фактором дестабілізації стали фінансові проблеми медіаринку. Різне зменшення масштабного інституційного фінансування незалежних медіа з боку донорських організацій (наприклад USAID) на початку 2025 р. створило фінансовий вакуум, що поставило під загрозу існування розслідувальної журналістики. Аналітичні звіти західних інституцій, зокрема Стокгольмського центру східноєвропейських досліджень (SCEEUS, Dutsyk & Umland, 2025), підкреслюють, що український медіаринок сьогодні балансує на межі між виправданими обмеженнями воєнного часу та збереженням свободи слова.

Розглядаючи архітектуру взаємодії між державою, сектором безпеки і оборони та інститутами медіа в умовах екзистенційної війни, неможливо оминати фундаментальний нормативно-правовий акт, що інституціоналізував ці процеси в Україні. Таким документом став Наказ Головнокомандувача ЗСУ від 03.03.2022 № 73 «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану». Зазначений наказ (МОУ, 2025) становить собою стандартизований, регламентований механізм забезпечення оперативної безпеки, який відповідає кращим практикам збереження життів і військовослужбовців, і представників медіа в зоні високого ризику.

Наказ № 73 впровадив централізовану систему акредитації для вітчизняних та іноземних журналістів, а також інноваційний механізм територіального зонування театру воєнних дій (розподіл на «червоні», «жовті» та «зелені» зони доступу). Такий диференційований підхід дозволив військовому керівництву вирішити складне завдання. З

одного боку, було мінімізовано ризик неконтрольованого витоку чутливої інформації (наприклад, точні координати дислокації підрозділів, результати вогневого ураження, переміщення підрозділів). З іншого боку, документ гарантував доступ акредитованих журналістів до висвітлення реалій війни. Імплементація вимог Наказу № 73 продемонструвала прагнення України синхронізувати свій інформаційно-правовий простір зі стандартами комунікації країн-членів НАТО, де інформаційна прозорість завжди лімітується протоколами захисту особового складу під час проведення бойових операцій.

Для систематизації та візуалізації наведених даних щодо багатоетапної трансформації вітчизняного комунікаційного простору ми розробили порівняльну таблицю етапів еволюції (див. табл. 1).

Таблиця 1.
Еволюція стратегічних комунікацій та інформаційного простору України (2014–2026 рр.)

Етап еволюції комунікацій в Україні	Ключові концептуальні характеристики	Домінуючий медіавектор та інфраструктура	Стан суспільної довіри та виклики демократичному дискурсу
Реактивний (2014–2021 рр.)	Захист інфопростору, фокус на спростуванні дезінформації, оперативне реагування. Висока інституційна фрагментованість.	Домінування традиційних телеканалів, повільне зростання впливу соціальних мереж.	Висока поляризація довіри за політичними вподобаннями, конкуренція олігархічних медіагруп.
Кризово-мобілізаційний (2022–2023 рр.)	Проактивність, конструювання національного гранднративу (кампанія «Be Brave Like Ukraine»). Впровадження політики «єдиного голосу», суворий OPSEC.	Централізація інформаційного простору (телемарафон)	Піковий, безпрецедентний рівень довіри до офіційних джерел (>69%). Консолідація нації.
Транзитний / проактивний (2024–2026 рр.)	Перехід до стратегії смислового випередження. Боротьба з технологічними когнітивними загрозами (AI, deepfakes).	Домінування нерегульованого месенджера Telegram. Інституційна та фінансова криза ТБ і незалежних розслідувачів.	Забезпечення балансу між безпекою та прозорістю

Доктринальні підходи НАТО до управління інформаційним середовищем

Еволюція українського досвіду вимагає обов’язкового зіставлення з концепціями, що акумульовані в актуальній доктринальній базі Північноатлантичного Альянсу. Дослідження нормативних актів доводить, що в сучасній парадигмі Альянсу комунікація перестала розглядатися як другорядна функція забезпечення. Натомість вона визнається як ключовий, системоутворюючий елемент комплексного планування та проведення об’єднаних військових операцій.

Керівним документом, що формує філософію цього підходу, є оновлена публікація AJP-10 «Стратегічні комунікації». Цей стандарт (NATO, 2023) чітко детермінує StratCom як

центральну штабну керівну функцію, спрямовану на забезпечення критичного розуміння і формування інформаційного середовища для досягнення військово-політичних цілей. Парадигма AJP-10 така: абсолютно всі дії збройних сил, візуальні образи, переміщення контингентів, демонстрація сили, а також публічні слова чи пресрелізи мають виражений комунікативний ефект. Відповідно, вони повинні бути жорстко синхронізовані та структурно підпорядковані єдиному головному наративу. Організаційно такий безпрецедентний рівень когерентності забезпечується створенням на рівні об'єднаних штабів спеціалізованих директоратів J10-StratCom.

Імплементація цих високорівневих стратегічних настанов здійснюється через механізми, описані у стандарті AJP-10.1 «Інформаційні операції» (NATO, 2023). Встановлено, що інформаційні операції безперервно застосовуються на всіх етапах так званого континууму конкуренції (від мирного часу через кризу до повномасштабного конвенційного конфлікту). Вони структурно включають циклічні етапи: постійний аналіз інформаційного середовища, інтеграцію видів військової діяльності через робочі групи та постійне оцінювання когнітивного і поведінкового впливу на цільові аудиторії.

Питання взаємодії з медіа чітко артикулюється у настанові НАТО (NATO, 2024) з військових зв'язків з громадськістю (AJP-10.3), де довіра суспільства до власних збройних сил базується на аксіомі: комунікація повинна бути максимально швидкою, достовірною та правдивою. Доктрина Альянсу категорично постулює, що захист військової організації від публічної критики чи репутаційних втрат не може бути підставою для приховування суспільно значущої інформації. Єдиною міжнародно визнаною та етично виправданою межею транспарентності є концепт OPSEC. Це передбачає захист виключно тих чутливих даних (наприклад, геолокацій переміщення підрозділів, тактичних планів або статистики втрат на поточному етапі операції), розголошення яких може поставити під загрозу життя військовослужбовців та успіх виконання місії. Український досвід централізації інформаційного простору у 2022–2024 рр. не слід трактувати як відхилення від базових демократичних цінностей. Навпаки, він становить собою безпрецедентну імплементацію життєво необхідних протоколів OPSEC на рівні всієї держави, що веде екзистенційну війну.

Особливий науковий інтерес становить комплексний досвід місії Міжнародних сил сприяння безпеці (ISAF) в Афганістані. Ця кампанія виявила необхідність більш глибокої соціокультурної інтеграції локальних наративів у глобальну комунікаційну стратегію. Високі стандарти інституційного погодження повідомлень, іманентно притаманні коаліційним місіям, вступили у концептуальне протиріччя зі швидкістю розповсюдження інформації. Як відзначають експерти Центру передового досвіду StratCom COE (2016), глобальний перехід інформаційного середовища від концепції «стратегічного капрала» до наслідків «стратегічного твіту» прискорив процеси модернізації управлінських алгоритмів Альянсу, довівши надзвичайну складність когнітивного домінування у гібридних реаліях.

Для об'ємного усвідомлення складної специфіки функціонування медіа в умовах загрози державності необхідно провести компаративний аналіз досвіду державного управління медіапростором у новітніх збройних конфліктах.

Держава Ізраїль (Операція «Залізні мечі»)

Досліджуючи унікальний досвід Держави Ізраїль під час проведення комплексної військової операції «Залізні мечі» (Swords of Iron) у 2023–2024 рр., виявлено системний контроль над національним інформаційним простором. В умовах екзистенційного виклику й необхідності протидії тероризму, управління національним інформаційним простором здійснювалося через посилення адміністративно-правових механізмів та жорстку імплементацію протоколів OPSEC. Резонансним кроком стало ухвалення у 2024 р. законодавчих актів (зокрема закону щодо іноземних телемовників), які надали уряду більші можливості щодо обмеження діяльності міжнародних медіа для захисту національної безпеки. Такі екстраординарні заходи, у поєднанні з вкрай складними та небезпечними

умовами роботи преси у зоні ведення активних бойових дій, очікувано ініціювали складний міжнародний діалог. Профільні правозахисні інституції висловили занепокоєння щодо пошуку балансу між забезпеченням виживання держави та гарантуванням вільного поширення інформації у кризових умовах.

Глибоке емпіричне соціологічне дослідження впливу цих умов на психологічний стан суспільства провели науковці (Yavetz, 2025). Дослідження, що базувалося на репрезентативному опитуванні (N = 501), вивчало взаємозв'язок між типом медіаспоживання, рівнем тривожності та інституційною довірою до уряду. Аналіз за допомогою описової статистики та однофакторного дисперсійного аналізу надав критично важливі результати: було зафіксовано вкрай високі показники генералізованого тривожного розладу серед населення, що прямо корелювало з інтенсивністю споживання новин. Головним висновком стало те, що аналіз не виявив значущої різниці у рівні довіри до уряду залежно від того, який саме канал інформації (офіційний чи альтернативний опозиційний) обирав респондент. Це означає, що в ситуації екзистенційного шоку формується наскрізне, гомогенне сприйняття кризи суспільством, де загальний рівень довіри детермінується базовим відчуттям фізичної безпеки (або її відсутності), а не специфікою контенту чи рівнем обмежень на конкретному телеканалі. Важливо, що Ізраїль активізував роботу в цифровому домені, висуваючи адміністративні вимоги транснаціональним корпораціям (Meta, TikTok) щодо масового видалення контенту, класифікованого як підбурювання до тероризму.

Турецька Республіка (Транскордонні операції)

Досвід Туреччини під час інформаційного супроводу превентивних заходів із забезпечення регіональної стабільності, захисту кордонів та протидії транснаціональному тероризму демонструє абсолютно іншу модель. Цей кейс становить собою приклад ефективної моделі стратегічної консолідації національного медіапростору з метою конструювання стійкого суспільного консенсусу. Інформаційний супровід транскордонних стабілізаційних операцій і довгострокових антитерористичних заходів артикулюється турецьким урядом як безальтернативний інструмент досягнення геополітичної стратегічної автономії. Цей легітимізаційний наратив органічно інтегрується у безпекову парадигму «Блакитної Батьківщини» (Mavi Vatan). Вона розглядається не просто як військова концепція, а як комплексна доктрина захисту суверенних економічних інтересів та розширення ролі Туреччини як ключового полюсу стабільності та сили у складному макрореґіоні.

Синтез наведених матеріалів актуалізує фундаментальну дилему сучасної політології та теорії комунікацій: чи здатні інститути демократичного суспільства повноцінно функціонувати в мирному режимі «свободи слова» під час дії екзистенційної військової загрози. Аналіз українського та міжнародного досвіду свідчить, що толерування інформаційної свободи в умовах багаторівневої гібридної агресії швидко та невідворотно призводить до когнітивної фрагментації суспільства, поширення панічних настроїв та втрати керованості.

Соціологічні опитування та моніторингові дані доводять, що цей прихований потенціал проявляється у тому числі через масову втечу аудиторії до «сірих», анонімних зон споживання інформації (зокрема Telegram-каналів). У цих цифрових тінювих зонах аудиторія стає вразливою до ворожих психологічних операцій та індукованого «інформаційного виснаження».

Встановлено, що оптимальна, інституційно життєздатна архітектура суб'єкт-суб'єктної медіавзаємодії в умовах екзистенційного виклику повинна структурно та концептуально спиратися на передові доктринальні принципи НАТО. Інформація, що транслюється державою, має бути виключно достовірною, фактологічною та чітко атрибутованою. Приховування суспільно важливих фактів може бути виправдане лише вимогою порятунку

життів та захисту поточних оперативних військових планів. Констатується об'єктивна потреба в інституціалізації гнучкої національної медіастратегії, яка би передбачала керовану децентралізацію виробництва інформаційного контенту за умови збереження спільного, ціннісного національного гранднративу, здатного об'єднати фрагментоване війною суспільство і забезпечити його когнітивну стійкість.

Висновки

У роботі досліджено феномен трансформації інститутів масової інформації в демократичному суспільстві, що перебуває під впливом екзистенційних загроз воєнного характеру. За підсумками проведеного теоретичного аналізу з'ясовано, що цифрова медіатизація сучасних збройних конфліктів (перехід від епохи мовлення до епохи алгоритмічної партисипації) перетворила глобальний інформаційний простір на повноцінний домен ведення бойових дій. У ньому когнітивна та психологічна стійкість нації є не менш критичним фактором її фізичного виживання, ніж наявність конвенційних систем озброєння чи економічних ресурсів (Hedenskog, 2023).

Вітчизняна система стратегічних комунікацій еволюціонувала від суто реактивної, інституційно фрагментованої політики оборонного типу до імплементації проактивної моделі формування інформаційної суб'єктності на міжнародній арені (проаналізовано успішний феномен кампанії «Be Brave Like Ukraine»). Консолідований формат телемовлення, успішно виконавши свою місію стабілізації суспільної свідомості у найгострішій фазі кризи, наразі перебуває в стані природної трансформації. Через масову міграцію цільових аудиторій до нерегульованих (анонімних) цифрових платформ (насамперед Telegram) вимагає негайного перегляду всіх підходів до державної комунікації, як наголошується у спеціальних звітах авторитетних аналітичних центрів (зокрема SCREEUS).

Встановлено, що передова доктринальна парадигма НАТО розглядає стратегічні комунікації як фундаментальний, невід'ємний елемент військового оперативного планування. Досягнення максимального когнітивного впливу на цільову аудиторію забезпечується абсолютною когерентністю публічних заяв і реальних матеріальних дій на полі бою. Водночас, аналіз афганського досвіду коаліційних сил доводить, що ігнорування складного локального комунікативного ландшафту та неможливість швидкої адаптації в умовах стрімкої технологічної цифровізації нівелюють комунікаційні зусилля.

Проведений у роботі порівняльний аналіз досвіду Ізраїлю та Туреччини підтверджує наявність глобальної тенденції до системного контролю над інформаційним простором. Виявлено, що в умовах тривалого екзистенційного конфлікту країни часто схильні використовувати адміністративні та законодавчі обмеження (наприклад, ізраїльський «Закон про іноземні медіа»), а також механізми для регулювання суспільного дискурсу. Як продемонстрували результати аналізу соціологічних даних щодо Ізраїлю, у ситуації потужного шоку рівень суспільної довіри демонструє високу стійкість, детермінуючись радше базовими потребами у фізичній безпеці, ніж специфікою регулювання інформаційних платформ. Водночас медіаспоживання закономірно корелює зі зростанням показників стресу.

Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі вбачаються у розробленні інноваційних, високотехнологічних алгоритмів протидії багаторівневим когнітивним загрозам (включно з масовим поширенням контенту, згенерованого нейромережами та системами ШІ). Також надзвичайно актуальним завданням для правознавців та теоретиків комунікацій залишається формування адаптивних, гнучких правових рамок. Ці рамки повинні дозволити демократичним державам максимально ефективно реалізовувати політику національної безпеки та оборони (включно із дотриманням OPSEC) без впливу на

свободу слова, гарантованого права на отримання об'єктивної інформації та збереження інституційного політичного плюралізму.

Декларація про генеративний штучний інтелект та технології, що використовують штучний інтелект у процесі написання. Під час підготовки цієї статті автори використовували ChatGPT4o для пошуку наукових джерел. Після використання цього інструмента автори перевірили та проаналізували запропоновані джерела. Для аналізу змісту джерел також використовувався інструмент AI Assistant, інтегрований в Adobe Acrobat Online. Інформацію про це включено в розділ статті «Метод». Автори статті несуть повну відповідальність за правильне використання та цитування джерел.

Подяка. Висловлюємо щиру, глибоку подяку міжнародним методологічним центрам, експертам спеціалізованих галузевих моніторингових агенцій та науковим співробітникам інститутів дослідження суспільних процесів за надання відкритого доступу до масивів репрезентативних статистичних даних, результатів обчислювального аналізу, результатів соціологічних опитувань та ґрунтовних аналітичних звітів. Ці матеріали стали підґрунтям для проведення цього дослідження.

Посилання

- Boudreau, B. (2016). "We have met the enemy and he is us": An analysis of NATO strategic communications: *The International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan, 2003–2014*. NATO Strategic Communications Centre of Excellence. https://stratcomcoe.org/cuploads/pfiles/isaf_full_report_06-04-2016.pdf.
- Bratic, V. (2008). Examining peace-oriented media in areas of violent conflict. *International Communication Gazette*, 70(6), 487–503. <https://doi.org/10.1177/1748048508096397>.
- Dutsyk, D., & Umland, A. (2025). *Between freedom and censorship: Ukraine's mass media in times of full-scale war* (SCEEUS Report No. 9). <https://sceeus.se/en/publications/between-freedom-and-censorship-ukraines-mass-media-in-times-of-full-scale-war/>.
- Hedenskog, J. (2023). *Explaining Ukrainian resilience* (SCEEUS Report No. 5). Stockholm Centre for Eastern European Studies. <https://sceeus.se/en/publications/explaining-ukrainian-resilience/>.
- Hoskins, A., & O'Loughlin, B. (2015). Arrested war: The third phase of mediatization. *Information, Communication & Society*, 18(11), 1320–1338. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2015.1068350>.
- Institute of Mass Information (IMI). (2024). 329 Ukrainian media outlets closed down since the start of Russia's full-scale invasion – IMI study. <https://imi.org.ua/en/monitorings/329-ukrainian-media-outlets-closed-down-since-the-start-of-russia-s-full-scale-invasion-imi-study-i64971>.
- Kitsa, M., & Haliv, O. (2024). To be or not to be: The United News Marathon as a source of information and object of criticism during the war in Ukraine. *Central European Journal of Communication*, 17(4), 447–460. [https://doi.org/10.51480/1899-5101.17.4\(38\).712712](https://doi.org/10.51480/1899-5101.17.4(38).712712).
- NATO Standardization Office. (2023). Allied joint doctrine for information operations (AJP-10.1, Edition A, Version 1). https://assets.publishing.service.gov.uk/media/650c03bf52e73c000d9425bb/AJP_10_1_Info_Ops_UK_web.pdf.
- NATO Standardization Office. (2023). Allied joint doctrine for strategic communications (AJP-10, Edition A, Version 1). https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6525459d244f8e00138e7343/AJP_10_Strat_Comm_Change_1_web.pdf.
- NATO Standardization Office. (2024). Allied joint doctrine for military public affairs (AJP-10.3, Edition A, Version 1). https://assets.publishing.service.gov.uk/media/670900d830536cb92748303e/AJP_10_3_Military_Public_Affairs.pdf.

- Nilsson, P.-E., & Ekman, I. (2024). "Be Brave Like Ukraine": Strategic Communication and the Mediatization of War. *National Security and the Future*, 25(1), 21–64. <https://doi.org/10.37458/nstf.25.1.2>.
- Nilsson, P.-E., & Hellström, K. (2025). *All eyes on Ukraine: Strategic communication in the Russo-Ukrainian war, 2023–2024* (Report No. FOI-R--5758--SE). Swedish Defence Research Agency. <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--5758--SE>.
- USAID-Internews. (2024). Life in a smartphone: How Ukrainians used media and social networks in 2024. <https://infoflight.ua/en/2024/12/01/life-in-a-smartphone-how-ukrainians-used-media-and-social-networks-in-2024-usaid-internews-survey/>.
- Yang, L. F. (2009). Framing analysis of a conflict: War/peace journalism. *SEARCH: The Journal of the South East Asia Research Centre for Communication and Humanities*, 1(1), 17–32. https://www.researchgate.net/publication/315099601_Framing_Analysis_of_a_Conflict_War_Peace_Journalism.
- Yavetz, G., Zumofen, R., & Mabillard, V. (2025). Trust in government and media consumption during an armed conflict: The case of the Israeli public during the Swords of Iron war. *Armed Forces and Society*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/0095327X251365854>.
- Безчотнікова, С., Зражевська, Н. (2024). Український медіаландшафт під час війни (2022–2024 рр.): трансформація, реакція на війну, динаміка медіаспоживання. [Ukrainian media landscape during the war (2022–2024): transformation, reaction to the war, dynamics of media consumption] *Інтегровані Комунікації*, 18(2), 6–14. <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.181>.
- Головнокомандувач ЗСУ. Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану [On the organization of interaction between the Armed Forces of Ukraine, other components of the defense forces and representatives of the mass media during the period of the legal regime of martial law] (Наказ № 73, 3 березня 2022, зі змінами від 17 червня 2025 р.). МОУ. <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/nakaz-golovnokomanduvacha-zsu-vid-03-03-2022-roku-73-zi-zminami>.

Надійшла до редакції 11.04.2026
Прийнято до друку 22.05.2026
Оприлюднено 25.05.2026